

DATE PRIVIND MAGHIARIZAREA ROMÂNILOR DIN LOCALITĂȚI HARGHITENE

Constantin Gane

Odată cu alipirea forțată a Transilvaniei la Ungaria, în 1867, procesul de maghiarizare a elementului românesc s-a intensificat din ce în ce mai mult, așa cum atestă documentele epocii. Semnificative dintre acestea sunt¹:

1. Documentul nr. 30207/1905 intitulat - în traducere românească - Situația schimbărilor de nume aprobate în semestrul II al anului 1904, original, tipărit în limba maghiară, având 47 de pagini, și

2. Documentul nr. 87169/1905, intitulat - Situația schimbărilor de nume aprobat în semestrul I a anului 1905, în original, tipărit în limba maghiară, cuprinzând 55 de pagini.

Cele două documente sunt de fapt tabele alfabetice cu cei care și-au schimbat numele anterior (de la naștere) cu noul nume maghiar (inclusiv domiciliul, locul de naștere și religia sunt înscrise în tabele).

Majoritatea celor care și-au schimbat numele sunt de origine evreiască, însă sunt 1841 de cazuri de români. Deci ei și-au schimbat numele doar într-o perioadă de un an; semestrul al II-lea al anului 1904 și semestrul I al anului 1905. Dar aceste documente nu sunt singulare.

Un caz tipic de maghiarizare forțată a românilor pe baza măsurilor prevăzute în planul fostului prim-ministru al Ungariei, Bethlen Istvan, este satul Ghiduț, aparținător comunei Lazărea, în care existau 68 de familii de români în perioada primului război mondial. În jurul datei de 7 august 1918, fostul episcop romano-catolic de Alba Iulia, Mailath Gustav Karoly (al cărui nume îl poartă azi piața din centrul orașului Miercurea Ciuc), prin ordinul 5669/1918 adresat oficiului parohial romano-catolic din Lazărea, pune sub jurisdicția "pro-extrema necesitate" pe credincioșii români din localitatea amintită. Redăm câteva fragmente din scrisoarea episcopului: "În puterea dreptului meu - pro extrema necesitate - primit de la Prea Sfântul Scaun, iau pe seama ritului latin romano-catolic pe credincioșii români care vorbesc limba maghiară din satul Ghiduț și-i trec sub jurisdicția preotului romano-catolic din Lazărea ... Ofițerul stării civile, Eugen Zakarias, să legifereze ordinul ..." Acesta, cu un fari-seism de ieșit, menționează în procesul verbal că ani în șir românii din Ghiduț cer să li se înscrie noii născuți în legea romano-catolică. Evident, în baza ordinului dat de episcop, notarul a înscris copiii în religia romano-catolică drept maghiari pe motiv că și "părinții au cerut acest lucru de fapt".

În urma Dictatului de la Viena, în satul Ghiduț s-a desfășurat o prigoană și mai înverșunată pentru maghiarizarea elementului românesc. Toți românii au fost maghiarizați, iar biserica românească trecută în proprietatea cultului romano-catolic, în a cărei proprietate se află și astăzi. În biserică se află un iconostas românesc vechi, care poate mai există și în prezent în cafasal bisericii. Tot în această localitate se află un cimitir care la început a fost bine întreținut, situat nu departe de biserică, lângă pâraul care traversează întregul sat și care acum se află în totală paragină. Pe pietrele funerare se mai disting nume românești ca: Moga, Petcu, Mureșan etc.

Până la începutul secolului al XX-lea în satul Lazărești, populația preponderentă era de naționalitate română. Credincioșii români au construit, prin donații, o biserică în anul 1711; ea

există și în prezent, fiind restaurată și de noul episcop al Covasnei și Harghitei, P.S. Ioan, în 1995.

Recensământul maghiar din anul 1910 atestă în Lăzărești, existența celor 264 de suflete de naționalitate română. La data de 21 martie 1912, prim pretorul plășii Sânmartin, de atunci, pe nume Augustin Bartaliș, și primarul satului, Abraham Mihai, aduc în mod abuziv pe capii de familie în localul primăriei și, după amenințări, le-a luat în bloc declarații de renunțare la religia greco-catolică și aderarea lor la cultul romano-catolic. Ei au fost deznaționalizați, numele fiindu-le transformate în nume maghiare².

După unirea Transilvaniei cu patria mamă, parte din populația care a fost maghiarizată a revenit, recunoscându-și originea etnică română. În 1920 erau înregistrate 99 de familii de români, care sub administrația de ocupație maghiară (1940-1944) au fost trecuți din nou cu forța la confesiunea romano-catolică și deznaționalizați. În prezent în satul Lăzărești există un număr de 3 familii care-și recunosc etnia română; copiii lor învață încă în limba maghiară. Mai există și un cimitir cu pietre funerare pe care sunt trecute nume românești.

În 1910 comuna Ditrău avea în jur de 6.560 de locuitori de naționalitate maghiară și 556 de români. Românii din localitate au construit între cele două războaie o biserică și o casă parohială. După Dictatul de la Viena, din dispoziția protopopului romano-catolic Lorincz Jozsef, biserica românească a fost demolată, iar preotul a fost expulzat în România. În casa parohială au fost cazați muncitorii care lucrau la fabrica de mobilă din localitate. Populația de naționalitate română care nu a vrut să renunțe la credința strămoșească a fost expulzată pe ste frontiere, iar cei rămași au fost trecuți cu forța la cultul romano-catolic, transformându-l-se numele românesc în nume maghiar. Protopopul a dat dispoziții să fie demolate alte două biserici românești, una din orașul Borsec și alta de la Poiana veche-Tulgheș, care a fost distrusă prin incendiere de către locotenentul de grăniceri maghiar Lukacs. În prezent, pe locul unde se află biserica s-a construit școala elementară, iar lângă ea acum se află o nouă biserică în construcție. În ceea ce privește bunurile bisericii din Borsec, catapeteasma a fost aruncată în sinagoga din localitate, care nici ea nu a avut o soartă mai bună. Catapeteasma totuși a fost recuperată de mai mulți credincioși din satul Capu Corbului, în frunte cu Valer Pinteș; s-au mai recuperat două scaune arhieresti instalate în aceeași biserică; cele patru cruci au fost găsite lângă casa parohială romano-catolică, două dintre ele fiind instalate pe actuala biserică din stațiunea Borsec, iar două pe biserica nou construită din satul Ciccu, comuna Siculeni. Din materialul rezultat prin demolarea bisericii românești din Borsec, protopopul Lorincz Jozsef a construit o capelă romano-catolică.

De existența populației de naționalitate română în localitatea Ocland vorbesc documentele bisericești din Blaj, din anul 1733. În anul 1780 existau 53 de etnici români, în anul 1910 - 39, pentru ca în anul 1937 să fie 49 de români. Biserica românească a fost demolată în toamna anului 1940, la fel ca și cea din localitatea Satul Nou.

În jurul anului 1733, în Crăciunel se afla consemnat în conscripția episcopului Micu Clain existența unui număr de 40 de credincioși, iar în 1900, în Șematismul anului respectiv, sunt cuprinși un număr de 80 credincioși români. Românii și-au construit în anul 1877 o biserică din lemn, iar pe tocul ușii de la intrare se poate citi inscripția din 1876. Biserica există și în prezent într-o stare avansată de deteriorare.

Alte două cazuri asemănătoare în ceea ce privește demolarea bisericii sunt cele din comuna Mărtiniș și satul Aldea. În anul 1900 în Mărtiniș erau 2000 de locuitori, din care 70 români. În 1937 românii și-au construit o biserică și o casă parohială, parohia având filiale în localitățile: Orășeni, Petreni, Rareș, Sânpaul și Vlăhița. Biserica a fost demolată în toamna anului 1940, rămânând doar casa parohială.

Biserica ortodoxă din Aldea, construită în anul 1787, avea hramul "Sf. Nicolae"; a fost construită casa parohială din piatră în anul 1835; ea a fost renovată în anul 1871. În anul 1900 existau 71 de copii români la școala primară: 39 băieți și 39 fete, dar nu aveau școală în limba română. Tot în jurul acestui an s-a construit și o biserică nouă, mai mare și mai spațioasă, deoarece biserica veche din lemn era mică. Nici biserica cea nouă și nici casa nu au avut o viață prea lungă, ele fiind demolate în 1940. De parohia din satul Aldea depindeau și filialele: Călugăreni, cu 47 de credincioși, Comănești cu 45 de credincioși și Ghipeș; acești credincioși mergeau la biserica din Aldea, satele fiind apropiate; în prezent nu mai avem români întrucât au fost trecuți cu forța la celelalte culte secuiești. Enumerăm câteva nume de preoți slujitori și anii în care aceștia au slujit la această parohie: Alexandru Boer (1800-1809); Ioan Boer (1809-1815); Ștefan Boer (1818-1821); Ștefan Boer (1857-1900); Gheorghe Tudoran (1937-1940). Astăzi doar cimitirul ortodox mai amintește existența românilor. De altă dată, el aflându-se în administrația Parohiei Odorheiu-Secuiesc.

În anul 1899 exista în Merești un număr de 360 de credincioși români, care și-au construit o biserică din piatră și o casă parohială. În 1937 sunt consemnați 673 credincioși, preot fiind Dumitru Tomceanu. De această parohie aparținea și filiala Lucta, cu un număr de 193 de credincioși români. În timpul ocupației ortyste biserica a fost demolată și populația maghiarizată și trecută la celelalte culte. Casa parohială există și astăzi și este închiriată postului de poliție. Cimitirul românesc este luat de cultul romano-catolic.

În decursul timpului, s-au făcut presiuni asupra românilor pentru a renunța la religia lor strămoșească, trecându-i cu forța la confesiunile romano-catolică, reformată sau unitariană. Dacă unele biserici au avut șansa să scape de furia devastatoare, cum sunt bisericile din localitățile Lăzărești, Ciucsângeorgiu, Sâncrăieni, Sândominic, Frumoasa, Joseni, Crăciunel, Petecu, Porumbenii Mari, Bodogaia, Uilac, Eliseni, Praid, credincioșii n-au fost scutiți de acest privilegiu și au fost trecuți cu sila la alte confesiuni.

Desigur că datele și aspectele procesului de maghiarizare a românilor în Harghita și a bisericii strămoșești de-a lungul timpului, cele despre calvarul unor numeroși mucenici anonimi, sunt mult mai numeroase și ele își așteaptă cercetătorii pentru a cunoaște cu adevărat o istorie și mesajul ei pentru viitor.

NOTE

1. Arhivele Naționale - Harghita, cota 3613/1905.

2. *Ibidem*, cota 1746/1912; vezi și Robu Roman, *Probe de maghiarizare forțată a românilor din Lăzărești, Ciuc în "Ținuturi secuizate"*, an IV, nr. 60, 19 februarie 1939.

INFORMATION CONCERNING THE MAGYARIZATION OF THE ROMANIANS FROM THE LOCALITIES OF HARGHITA COUNTY (Summary)

Once Transylvania was annexed to Hungary, in 1867, the proces of Magyarization of the Romanian element grew more and more intense, as the documents of the age do attest.

Only in one year (the second term of the year 1904 and the first term of the year 1905) in the former Ciuc county, 1841 turned their Romanian names into Magyar names. In certain cases (Ghiduț, Lăzărești) the faithful Romanian people (the Greco-Catholic ones, were turned together with their Church to the Roman Catholic religion (in the years 1912 and 1918).

During the Hortyste occupation (1940-1944) the Romanian Churches from Ditrău, Borsec, Poiana Veche (Tulgheș), Ocland, Mărtiniș, Aldea and Merești were savagely demolished and the faithful people were passed by force to the confession of Magyar expression.

If some of the churches had the chance to get ride of the devastating fury (Ciuc-Sângeorgiu, Sâncrăieni, Sândominic, Frumoasa, Joseni, Crăciunel, Petecu, Porumbenii Mari, Bodogaia, Eliseni, Praid etc.) the faithful were passed by force to other confession.

Of curse, the dimensions of the process of Magyarization of the Romanians in Harghita along times and the ordeal of many anonymous and of the ancestors' church are much more numerous and they wait for their reserchers, in order to truly find out a history and its message for the future.